

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

*Moshe Rabbeinu,
Infectious
Diseases & Kidney
Donations*

*The learning at today's program is to be in the merit of the
Israeli soldiers fighting in Gaza and for real peace for our
brothers and sisters in Israel.*

Rabbi Ezra Schwartz
כב' שבת תשס"ט • January 18, 2008

(1) כסף משנה – הל' רוצח (א: יד)

כל היכול להציל ולא הציל וכו'. בס"פ בן סורר ומורה) דף ע"ג) מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו אי מהתם ה"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימטו לא קמ"ל. וכתב הרא"ש והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא דאין אדם חייב להציל נפש חבירו בממונו היכא דאית ליה ממנוא לניצול וכתב הגהות מיימון עבר על לא תעמוד וכו' בירושלמי מסיק אפי' להכניס עצמו בספק סכנה חייב עכ"ל. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי הוא ספק:

(2) תלמוד ירושלמי – מס' תרומות (פ"ח)

רבי אימי איתצד בסיפסיפה אמר ר' יונתן יכרך המת בסדינו אמר ר' שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטיל אנא איזיל ומשיזיב ליה בחיילא אזל ופייסון ויהבוניה ליה...

(3) מאירות עינים – חושן משפט (תכו: ב)

עובר על לא תעמוד כו'. ובהגהות מיימוניות [פ"א מרוצח הט"ו דפוס קושטא] כתבו דבירושלמי [ראה סוף פ"ח דתרומות] מסיק דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עבור זה, והביאו הב"י [סעיף ב'], וכתב ז"ל, ונראה שהטעם הוא מפני שהלה ודאי הוא ספק, עכ"ל. גם זה השמיטו המחבר ומור"ם ז"ל, ובזה י"ל כיון שהפוסקים הר"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן, משו"ה השמיטוהו גם כן:

(4) פתחי תשובה (שם)

עובר על לא תעמוד - עיין סמ"ע סק"ב בענין להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת חבירו. ועיין בספר אגודת אזור מהגאון מהר"ם זאב זצ"ל שכתב טעם נכון מה דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו דברי הירושלמי בזה, משום דס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי בהא ע"ש. ושם בסוף הספר בהשמטות הביא בשם הרדב"ז ח"ג סי' תרכ"ז שכתב כן בפשיטות דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה [עיין מה שכתבתי בפ"ת ליו"ד סימן קנ"ז ס"ק ט"ו הבאתי דברי רדב"ז אלו ע"ש], והוא ז"ל כתב על זה, אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו סוף פרק אלו מציאות דף ל"ג [ע"א] גבי שלך קודם לכל אדם, שכל המדקדק בעצמו כך סוף בא לידי כך, וכ"ה בשו"ע חו"מ רסד: א ע"ש:

(5) תלמוד בבלי – מס' נדה (סא.)

אמר רבא: האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי מיחש ליה מבעי. הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון, אמרו ליה: לטמרינן מר! אמר להו: היכי נעביד? אי לא אטמרינכו - חזו יתייכו, אטמרינכו - הא אמור רבנן האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו (במדבר כ"א) ויאמר ה' אל משה אל תירא...

(6) תוס' (שם) ד"ה אטמרינכו

פי' בקונטרס ושמה הרגתם ואסור להצילכם ובשאלתות דרב אחאי מפרש שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך והיינו מיחש מבעי ליה למיחש שיש לחוש ללשון הרע להאמינו לגבי זה שיזהר שלא יבא לו הפסד ולא לאחרים.

(7) תלמוד בבלי – מס' סנהדרין (עג.)

גופא: מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו תלמוד לומר לא תעמד על דם רעך. והא מהכא נפקא? מהתם נפקא: אבדת גופו מניין - תלמוד לומר והשבתו לו! - אי מהתם הוה אמינא: הני מילי - בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי - אימא לא, קא משמע לן.

(8) תלמוד בבלי – מס' בבא מציעא (סב.)

ורבי יוחנן, האי וחי אחיך עמך מאי עביד ליה? - מבעי ליה לכדתניא: שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך - חייך קודמים לחיי חבירך.

(9) תלמוד בבלי – מס' ברכות (לג.)

ת"ו: מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.

(10) משנה ברורה (שכט: יט)

ומ"מ אם יש סכנה להמציל אינו מחויב דחיי קודם לחיי חבירו (או"ה) ואפילו ספק סכנה נמי עדיף ספיקו דידיה מודאי דחברו ואולם צריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו המדקדק עצמו בכך בא לידי כך:

(11) שמות (ד: יח-יט)

(יח) וַיִּלַּךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל יְתֵר חַתָּנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֶכָהּ נָא וְאֲשׁוּבָה אֵל אַחִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדֶם חַיִּים וַיֹּאמֶר יְתֵרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ לְשָׁלוֹם: (יט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרָיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ:

(12) משך חכמה (שם)

(ויאמר ה' אל משה במדין) לך שוב מצרימה, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. מוכח דאם היו חיים המבקשים את נפשו לא היה צריך לילך להוציא בני ישראל ממצרים, אף על פי שכל ישראל צריכים אליו, אינו צריך להכניס עצמו בסכנה. ומזה יצא לרבינו במשנה (מכות ב, ז) שהגולה לעיר מקלט: (ואינו יוצא לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפש) ואפילו

ישראל צריכים לו ואפילו שר צבא ישראל כיוצא בן צרויה - אינו יוצא (משם לעולם שנאמר (במדבר לה, כה) "אשר נס שמה", שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו). ועיין אור שמח הלכות רוצח בזה. ומזה יתפרש המכילתא פרשת יתרו (פרשה א. אמר ר' יהושע בן קרחה: בא וראה כמה גדולה מילה, שכל זכויותיו של משה לא עמדו לו בשעת דחקו, כשאמר לו המקום לך הוצא את עמי בני ישראל ממצרים, ועל שנתעצל במילה שעה אחת ביקש המלאך להרגו שנאמר "ויהי בדרך במלון וגו'". רבי יוסי אומר) חס ושלום לאותו צדיק שנתרשל במילה שעה אחת, אלא דרש משה קל וחומר: ימול ויצא הרי סכנת נפשות. פירוש, דמה להצלת הרבים, אמר לו השם יתברך "כי מתו כל האנשים (המבקשים את נפשך)" ואינו מחוייב להכניס עצמו בסכנה, כל שכן שמילה שהוא על התינוק לכד, שאינו דוחה סכנת נפשות, וברור מאוד.

13) רמב"ם – הל' רוצח (ז:ח)

הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם ואפילו לדבר מצוה או לעדות בין עדות ממון בין עדות נפשות ואפילו להציל נפש בעדותו או להציל מיד הגייס או מיד הנהר או מיד הדליקה ומן המפולת ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו כיוצא בן צרויה אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול, ואם יצא התיר עצמו למיתה כמו שביארנו.

14) אור שמח (שם)

הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם כו' אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו אינו יוצא משם לעולם כו', התיר עצמו למיתה: הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא, הלא פקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה, ומכש"כ פקוח נפש דכל ישראל, ואסתר תוכיח, רק דנגד הטבע אין לנו להוסיף אחרי מצות יוצר הטבע, חוקר כליות ולב, הוא אמר כי אם יחס לבב הגואל להרגו אין לו משפט מות, תו אין יכולים ב"ד להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עבור הצלת חבריו מסכנה ודאית, כן נראה, ומוכח מזה דלא כהגמ"י בשם ירושלמי דתרומות (עיי' שם פ"ח סוף ה"ד) שהובא בכסף משנה פרק א' (ה"ד) דחייב להכניס עצמו בספק סכנה, ומירושלמי גופיה אינו מוכח למעיין היטב בו:

כן מה שראיתי מביאים בשם הרב"ז שחייב לקוץ את עצמו אבר כדי להציל חבריו, נ"ל דאינו כן, וקצת סעד לזה מהא דאמרו בסנהדרין (דף מ"ד ע"ב), וכשמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו א"א כו', דקא הדרי בהו כו', וברש"י שם (ד"ה דבעיא), והיה להן לומר לעדים שיקוצו את ידיהם, ועדים שנקטע ידן קודם מיתה אחר שנגמר דין פטור, וכדאמר שמואל (שם מ"ה ע"ב) דבעי לקיים בו יד העדים תהיה בו בראשונה כו', ועל כרחין דאינו מחויב לקטוע ידו להציל פלוני, אף דע"י עדותן שקר נהרג בחנם, וזה קצת סעד, ואכ"מ, ועיין סמ"ע (חו"מ) סימן תכ"ו בזה, וראה מש"כ בפ"ד בזה:

15) תלמוד בבלי – מס' מכות (יא:)

ואינו יוצא לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות, ואפי' ישראל צריכים לו, ואפי' שר צבא ישראל כיוצא בן צרויה - אינו יוצא משם לעולם, שנאמר: (במדבר לה) אשר נס שמה, שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו.

16) שם (יב.)

ת"י: (במדבר ל"ה) אם יצא הרוצח - אין לי אלא במזיד, בשוגג מניין? ת"ל: אם יצא יצא, מ"מ. והתניא (וההורגו) במזיד - נהרג, בשוגג - גולה! לא קשיא, הא כמאן דאמר: אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם, הא כמאן דאמר: לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם. אמר אביי: מסתברא כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, שלא יהא סופו חמור מתחלתו, מה תחלתו - במזיד נהרג, בשוגג גולה, אף סופו - במזיד נהרג, בשוגג גולה.

17) ריטב"א (שם)

בשוגג גולה פי' בשוגג במעשה כסבור שלא יצא חוץ לתחום, או בשוגג בהוראה כסבור שמוותר לצאת, וגולה דקאמר לומר שחוזר לגלותו ואינו נהרג הא כמ"ד אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם. פירוש דהא איכא מאן דאמר הכי ואפילו היכא דאיכא למידרש כי הכא כדפרישית במס' יבמות (ע"א א') ומס' נדרים ובפ' אלו מציאות (ב"מ ל"א ב') ובסנהדרין.

18) שו"ת יחיה דעת (ח"ג סי' פד')

שאלה: חולה כליות באופן רציני עד שנשקפת סכנה לחייו, האם רשאי חבר או קרוב משפחה לתרום לו כליה אחת מכליותיו כדי להציל חיי חבריו, או מכיון שאפשר שיש בזה קצת סכנה לתורם, אין לו להכניס עצמו בספק סכנה אפילו על מנת להציל את חבריו מודאי סכנה?

על יסוד הדברים הנ"ל, דן הגאון רבי יצחק יעקב וייס ראב"ד העדה החרדית בירושלים, בספרו שו"ת מנחת יצחק חלק ו' (סימן ק"ג) (לאסור לתרום כליה לחולה כליות שנשקפת לו סכנה, שהואיל וקיימת אפשרות של סכנה במעשה הניתוח של התורם הבריא, וכן יכול להיות שבעתיד יבוא התורם לידי סכנה כשחסרה לו אחת מכליותיו, ונמצא שהתורם מכניס עצמו לספק סכנה, וכן לא יעשה לדעת הרב"ז וסיעתו ע"כ. וכן העלה הגאון רבי אליעזר יהודה ולדינברג אב"ד ירושלים, בספרו שו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (סימן מ"ה), על יסוד דברי הפוסקים הנ"ל, ועל סמך דברי הרופאים שאמרו לו שמעשה הוצאת כליה אחת מכליות יו של התורם כרוך בסכנת נפשות, לכן העלה שאין לעשות כן, אלא אם כן יחליט סגל של רופאים מומחים אחרי עיון מדוקדק שהדבר אינו כרוך בספק סכנת נפשות לתורם. וכולי האי ואולי ע"כ. אולם באמת שנמסר לנו מפי רופאים מומחים ויראי שמים שדרגת הסיכון בהוצאת הכליה לאדם התורם, היא מועטת מאד, וכתשעים ותשעה אחוזים מהתורמים חוזרים לבריאותם התקינה. ולפי זה הרי כל מה שהסכימו הפוסקים הנ"ל שאסור להכניס עצמו בספק סכנה, זהו רק בספק השקול, מה שאין כן בנידון שלנו שבודאי שמצוה היא לתרום כדי להציל את חבריו ממות בטוח תדע, שבשו"ת הרדב"ז בלשונות הרמב"ם חלק ב' (סימן רי"ח) כתב, שמה שפסק הרמב"ם (בפרק א' מהלכות רוצח) שכל היכול להציל אדם מישראל מסכנה ולא הצילו עובר על מה שנאמר בתורה לא תעמוד על דם רעך, זהו גם כשיש קצת ספק סכנה למציל, כגון שרואה את חבריו טובע בנהר, או ליסטים באים עליו, או חיה רעה באה עליו, שבכל אלו יש קצת ספק סכנה ל מי שבא להציל, ואף על פי כן חייב להציל, ודוקא בשביל ממון חבריו אין להכניס

עצמו בספק סכנה כלל, אבל להציל נפש חבירו חייב להציל. וכן הוא בירושלמי ע"כ. והרי הרדב"ז עצמו בתשובה חלק ג' (סימן תרכ"ה) הנ"ל כתב שהמתחסד להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה הרי זה חסיד שוטה, שספק שלו עדיף מודאי של חבירו. אלא ודאי שהוא מחלק בין ספק שקול, לבין קצת ספק סכנה כלשונו הנ"ל. וכן ביאר בעצמו בתשובתו בחלק ב' (סימן רי"ח), שאם הספק של הסכנה נוטה אל הודאי סכנה, כלומר שעל פי הרוב ישנה סכנה, או אפילו בספק שקול של סכנה, אינו חייב למסור נפשו, ורק אם הספק של הסכנה נוטה אל ההצלה, אם לא הציל הרי זה עובר על לא תעמוד על דם רעך עד כאן. וכן כתב בספר אגודת איזוב (בהשמטות שבסוף הספר). (וכן פסק הערוך השלחן חו"מ (סימן תכ"ו)).

ולכן נראה שהעיקר להלכה שמותר וגם מצוה לתרום כליה אחת מכליותיו להצלת חייו של אדם מישראל השרוי בסכנה במחלת הכליות. וראויה מצוה זו להגן על התורם אלף המגן. ומכל מקום בודאי שיש לעשות זאת רק על ידי רופאים מומחים, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. והשי"ת ישלח דברו וירפא לכל חולי עמו ישראל, כאמור שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.

19) שו"ת היכל יצחק (סימן לט' אות ג')

ומה שהביא הגאון מדווינסק ז"ל, ראה לדין זה [במשך חכמה פרשת שמות], מהפסוק לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך שאילו היו המבקשים את נפשו חיים, לא היה צריך לילך למצרים להציל את ישראל, ודאי שאינה יסוד לבנות עליו הלכה, וכבר דרשו רז"ל לא שמתו אלא שנצטרעו, וכן שירדו מנכסיהם, ואפילו לפי הפשוט אין מכאן ראייה, ופשוטה דקרא, שאם עודם חיים היית מפחד שמא ילשינו עליך לפני פרעה ויהרוג אותך וממילא לא תוכל אפילו להתחיל להציל את ישראל. שוב העירוני שידידי הגאון רש"י ז"ל, מדבר על נושא זה בספרו לאור ההלכה ומסקנתי כמסקנתו. ואין ספק שהצדק עם הגאון הכהן הגדול מאחיו רא"י קוק ז"ל, שבנוגע להצלת כלל ישראל, הכל מודים שחייב להעמיד עצמו בסכנה וכך הדעת דעת תורה נוטה בהחלט, וכשזהו ענין של מלחמת כלל ישראל הרי זהו בסוג אחר בכלל.

שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן יז - קוני' רפואה בשבת פרק ה

רופא אם מחויב או עכ"פ מותר לו להכניס א"ע בספק סכנה בכדי לטפל בחולה שנחלה במחלה מתדבקת ובכדומה לזה. (א) בפ"י אות י"ג מקונטרסי משיבת נפש שבח"ח הבאתי בתוך הדברים דברי תשו' הרדב"ז שסובר דאין לו לאדם להכניס עצמו בספק סכנה נפשות כדי להציל חבירו ואם מחמיר על עצמו בכך הרי"ז חסיד שוטה. ועפ"י עוררתי שם בקצרה דיוצא לפי דעתו שגם רופא אינו מחויב להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל חולה מסוכן שנגוע במחלה מדבקת ואין לו דרך להיזהר מזה והגשת הטיפול כרוך בסיכון עצמו יעו"ש. [ויעוין עוד בספר חסידים סי' תרע"ד דאיתא דאם אדם טובע בנהר והוא כבד אל יעזור לו פן יטבע עמו עיי"ש].

יוצא לפי"ז אפוא לדעת הרדב"ז כאילו גם אינו רשאי לכך דהרי סובר דאם מחמיר על עצמו בכך הרי"ז חסיד שוטה. וחייב לטפל בודאי ליכא, יעוין עוד בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנ"ה ובהעמק שאלה על השאלות שאילתא קכ"ט אות ד' ושאלתא קמ"ז אות ד' עיי"ש.

(ב) אולם ציינתי שם גם לעיין בשו"ת רמ"א סי' י"ט, ולפי דבריו שם בתשובה יוכל לצאת לן שברופא כו"ע יודו שכן צריך ליכנס לספק סכנה כדי להגיש הטיפול לחולה, ועל אחת כמה שלא יקרא בשם חסיד שוטה אם יחמיר על עצמו ליכנס לספק הסכנה כדי להגיש הטיפול לחולה. כי בשו"ת רמ"א שם נשאל בראובן שהשכיר ביתו לשמעון ונגמר קנין השכירות וקודם כניסת שמעון לבית חלתה אשתו בחולי המתדבק ורוצה ע"כ ראובן לעכב על שמעון מליכנס לבית, והשיב לברר שאינו יכול לעכב, ובמשך דבריו כותב דאין זה אונס שראוי לחזור בגינו כי מה שאומר שהוא חולה מתדבק כולו הבל ומי שלבו נוקפו אומר כן כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא ואם היה כדברי המשכיר בטל כל דיני ביקור חולים כי לא מצינו בשום מקום שחלקו בין חולי מתדבק לשאינו מתדבק חוץ מלענין בעלי ראתן דאסרו לישב בצלו ע"ש ביתר אריכות. ופסקו זה של הרמ"א מובא גם בש"ך בחו"מ סי' שיי"ב ואמנם רק מבלי להזכיר שהמדובר בחולי המתדבק ע"ש.

וזה אמנם חידוש גדול, ובנתה"מ שם בסק"ב כותב לחלק דזה דוקא בחלתה אחר השכירות אבל אם הי"ל חולי המתדבק והמשכיר לא ידע היו זה מקח טעות ע"ש, וגם בספר שלחן גבוה על יו"ד סי' של"ה סק"א כותב להשיג בתוקף על דברי הרמ"א כיעו"ש.

(ג) אבל כפי הנראה דעת רבינו הרמ"א בזה היתה. מפני דאין לנו בזה אלא דברי חז"ל, ובגמ' לא נזכר שמדבק רק על בעלי ראתן, ולכן אין לנו לחוש למה שאומרים כיום שגם מחלות אחרות מדבקות. ואנו רואים באמת על כמה וכמה מחלות שלפנים אמרו הרופאים שזה מדבק וכיום סוברים בהחלטיות שזה לא מדבק כלל, כגון מחלת הנכפה, יעוין שו"ת חתם סופר חאה"ע ח"א סי' קט"ז ע"ש. ועל אותה המחלה עצמה שמדובר ברמ"א שם שהיתה חולי הקדחת שקורין קע"ל זוכ"ט /צהבת/ ג"כ דעת הרופאים היום שאינה מדבקת. ואפילו על מחלות מדבקות מקילים כהיום הרופאים להתיר לגשת אל הנגועים בהם ל"ע ובלבד להיזהר מלנשום מאויר פיהם וכדומה. ובכה"ג ראיתי בספר חסד לאברהם (אזולאי) בעין משפט נהר כ"ח שכותב גם בנוגע למקרה דבר ל"ע כיעו"ש.

(ד) ואולי סבר עוד הרמ"א דמחלה שלא מיעטו חז"ל ברוח קדשם לא נפטרנו ממצות ביקור חולים ומכיון שיש מצוה בהביקור א"כ המצוה בעידנא מיגנא ומצלא שלא ידבק מהחולה ולא תאונה אליו כל רע [נכמו שאנו קוראים מהמסופר על כמה וכמה שעסקו לשם שמים בנפגעים במחלות מדבקות ולא אונה להם כל רע].

וא"כ בנוגע לרופא הרי נוסף למה שמקיים בביקורו מצות ביקור חולים, שהן זהו הביקור חולים האמיתי (כמבואר בנדרים ד' מ' ע"א), מקיים בזה עוד מצוה של השבת גופו ורפא ירפא, (יעיין יו"ד סי' של"ו סעי' א') ולכן יש לומר דעוד מכש"כ הוא די ש לו לסמוך על קיום מצוות גדולות אלה שגינינו עליו שלא יבוא לידי סיכון.

והמדובר ברדב"ז הוא על כגון ליכנס לידי ספק סכנה מוחשית, כקציצת אבר שיכול להביא לו סיכון לכל גופו, או כגון ליכנס למקום לסטים וחיות טורפות או כמעמקי מים וכדומה שיוצא שנכנס באופן טבעי לשבט או לחסד של בעלי בחירה או בעלי חי ובידי איתני - הטבע שצריך לזכויות גדולות שירחמו עליו מן השמים שינצל מהם, ומשא"כ כשהספק סכנה הוא בגלל סיבה

מופשטת, ואינה מוחשית. בזה יש לומר דספק זה לא מיקרי כספק סכנה ממש ועל כן מותר ליכנס בה בכדי להגיש עזרה למסוכן בזה ממש, וזהו שכותב הרמ"א שם בלשון כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא, והיינו בהיות ובכאן סיבה שמיימית מיוחדת וכו"ו. ברור שיוצא מכלל זה כל שהסכנה ודאית דאזי לא רק שאינו מחויב ליכנס בזה אלא גם אסור לו הדבר לסכן את עצמו בכך. והכרחי הדבר לחלק בכאמור דאל"כ מהו ההיתר לשכור מיתה אנשים בכסף מלא שיתרצו לטפל בחולים בחלאים המדבקים, וכדכותב מזה בשלחן גבוה שם, ואיך מותר הדבר להכניס את חבירו לידי ספק סכנה, ואיך לא ניתן לאנשים כאלה שמתרצים בכך דין של מאבד את עצמו לדעת ובע"כ דמוכרחים לחלק כנ"ל.

(ה) ולפי חילוקי הנ"ל יוצא לנו שהמדובר בשו"ת רמ"א במחלה מתדבקת של איזה איש יחידי שחלה בה, והאזיר איננו מזוהם עוד. אבל כשהאזיר גם מזוהם אזי גם הרמ"א יודה שאסור ליכנס לסכנה לבקר החולים אלא עליו לזהר ולהישמר מכל משמר שלא ליכנס אפילו בשטח האזיר המזוהם, וכפי שמצינו להרמ"א בעצמו שפסק ביו"ד סי' קט"ז סעי' ה' שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר ולא בסופו.

וחילוק כזה ממש מביא שם בחדושי הגרע"א בשם רבינו בחיי עה"ת (פ' קרח) עה"פ הבדלו מתוך העדה, דכותב: ומה שהצריך לומר הבדלו והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות ולא היה צריך הבדל אצלו שהרי יכול הוא להמית את הרבים ולהחיות א' בתוכם וכמ"ש ז"ל ב' וג' מתכסים בטלית א' השנים מתים והאמצעי ניצל וכענין שכותב יפול מצדך אלף אלא כדי שלא ידבק בהם האזיר הרע שבמכת הדבר וכו' או מטעם שאמרו ז"ל כשהמדת הדין מתוחה אינו מבחין בין צדיק לרשע וכו' עיי"ש. הרי בכנ"ל דכשהאזיר כבר גם מזוהם שאני, ושיש חילוק בזה בין יחידי לרבים, דברבים חזינן שמדת הדין מתוחה ח"ו. ויעוין גם בשו"ת רשב"ש סי' קצ"ה מ"ש מזה עיי"ש.

והגם דבשו"ת רמ"א שם כתוב בלשון וכ"ש בנדון דידן דחולי זה שכיח מחמת עיפוש האזיר הנהוג בעיר ההיא הוה מידי דשכיח ואין בית אשר לא היה שם חולי זה דמסיק כל אדם אדעתיה ואיכא למימר דסביר וקיבל. הרי שמדבר גם כשיש עיפוש אזיר. אבל זה אינו כי הרמ"א כותב זה בכדי לסתור טענת המשכיר שטוען שלא עלה על דעתו שאשת השוכר תחלה בזה, ועי"ו הוא שכותב דלא יתכן לטעון כן בהיות ומחלה זו מצויה שם ולכן אמרינן שהשכיר גם אדעתא דהכא, וגם יש ראי' שלא חש מהתדבקות בהיות שלא ברח בעצמו מן העיר למרות שידוע שהמחלה הזאת שכיחא בעיר ואין בית אשר אין שם חולה במחלה זאת. אבל זה שכותב רמ"א בקודם לכן הוא שפיר על בדרך כלל שלא לחוש מחמת התדבקות מעצם המחלה. ולא מדבר מחשש התדבקות מעיפוש האזיר כי אם מהתדבקות מעצם המחלה וכו"ל.

וכפי הנראה לא היתה במחלה הזאת שמדבר ממנה הרמ"א חשש סכנת מיתה ורק סבלו עד שהתרפאו ממנה ועל כן לא חששו לברוח מן העיר.

ובכעין החילוק האמור בין כשיש גם עיפוש אזיר וכו' לבין כשאין זה, מצאתי שכותב לחלק גם בספר שו"ת זרע אמת חיו"ד סי' ל"ב בדיונו בנוגע למחלת אבעבועות בסופה של התשובה בד"ה ומ"מ אין נלענ"ד כיער"ש.

(ו) אמנם ראיתי שיורי כנה"ג ביו"ד סי' של"ה הגה"ט אות ב' שמעתיק בשם הרמ"א בלשון: מצות בקור חולים אין לחלק בין חולי המגפה לחולים אחרים זולת בבעלי ראתן הרי שלא סבר לחלק בזה בדעת הרמ"א בין סתם חולי המדבק לבין מגפה ועיפוש אזיר ל"ע. ע"ש, והלך בזה הכנה"ג בשיטת החסד לאברהם הני"ל.

אבל לעומת זה ראיתי גם בספר נפש כל חי להגר"ח פלאגי ז"ל בח"ב סי' מ"ט שכותב להשיג בזה על הרמ"א והכנה"ג בחריפות, ומביא מדברי הראשונים בזה, וכותב שאילו היו רואים הרמ"א והכנה"ג דברי הראשונים בזה לא היו כותבים כן דיש חיוב מצות בקור חולים בחולי המגפה כיוצא דמתדבק עיי"ש. ולפי דברינו האמורים לא תחול הקושיא על רבינו הרמ"א ז"ל.

(ז) ובנוגע לרופא אולי יש עוד לומר דבכלל הציוי הכפול של ורפא ירפא נכלל בכלל היתר לרופא גם על כגון דא, והיינו, דבציוי זה מצווה הרופא לרפא (מכיון שכבר ניתנה לו רשות לכך) בין חולה שחלה בחולי שאינו מדבק ובין שחלה בחולי מדבק ואע"ג שיכנס עיי"כ לידי סיכון עצמי. ויתורץ בזה קושית התוס' בב"ק ד' פ"ה ע"א, ויתר הראשונים, שמקשים, דזה שניתנה רשות לרופא לרפא הרי מרפא לחודיה שמעינן ליה. ועל כן יש לו לרופא בודאי לסמוך ע"ד הקדושים אשר בארץ המה כהרמ"א הכנה"ג והחסד לאברהם וכיוצא אשר דעתם הגדולה היא בכלל שלא למנוע מלטפל בהם, ומבטיחים על דברתם צדק שאם יעשו לשם שמים לא תאונה להם כל רע. ויש להאריך.

(ח) עוד עולה בדעתי דיש לומר דברופא מכיון שזהו גדרו של עולם ומנהגו שהרופא המכיר במחלות ובנגעי בני אדם מגיש להם להעזרה הדרושה, ואם לא כן תבוא אנדרלמוסא גדולה בקרב החולים והבריאים גם יחד, א"כ על כגון דא מכיון שנוהג כמנהגו של עולם ותיקונו אין בסיכונו זה כדי לרפאות החולים בכדי להחשיבו כמכניס א"ע באיסור בסכנה בכדי להציל חבירו [ואולי לזה המכוון גם הוראת אותם הגדולים אשר הורו בשעת אנדרלמוסא של דבר וכדומה ל"ע שלא ימנעו בכלל א"ע מלהגיש עזרה לנגועים בגלל חשש התדבקות, כי זהו מתיקונו וישוּבו של עולם, ומאן דיטפל יטפלו בו, וד"ל].

ובדומה לזה ראיתי בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' נ"ב בדיונו אם מותר למצוא גבר אשר בעד רצי כסף יחפוץ ללכת אל הצבא וכו', שמבאר דהיוצא למלחמה מדעת עצמו לא מיקרי בגדר של מאבד את עצמו לדעת, ומוכיח זאת מהא דדוד המלך עליו השלום היה מוציא למלחמת הרשות עיי"ש. והגם דבשם מצינו לימוד על כך, כי מלכותא דקטלא חד משייתא בעלמא לא מיענשא, כמבואר בשבועות ד' ל"ה ע"ב, ותוס' שם (יעו"ש ברש"י ובמהרש"א) אבל גם בכאן י"ל דהוא ג"כ בכלל הריבוי של ורפא ירפא שנתנה בזה תורה רשות לרופא לרפא את החולה ולהגיש לו עזרתו בכל גוונא שהוא.

(ט) ועוד זאת נלפענ"ד דבהיות דהרופא עושה כן ליטפל בחולים עבור פרנסתו א"כ מותר לו משום כך ליכנס גם בספק סכנה, ובדומה למה שהתירה תורה לפועל ליכנס למקומות סכנה עבור פרנסתו כדכתיב ואליו הוא נושא את נפשו ודרשינן בב"מ ד' קי"ב ע"א: מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו, (עיי"ן יו"ד סי' קט"ז סעי' ה'), הרי דמותר לאדם למסור את עצמו למיתה. דהיינו ליכנס למקומות מסוכנים שיתכן שיהרג שם לשם פרנסתו. [דבל"כ הרי אסור. ויעוין בספר חסידים סי' תרע"ה דההולך למקום סכנה כגון על קרח או בחורבה ישנה וכו' גורם מיתה לעצמו וכו' עיי"ש]. וא"כ ה"ה גם ברופא

העובד לשם פרנסה, ובפרט כשמחוק המדינה הוא שאם לא יתנהג בכזאת ויתרשל ליטפל בחולים כאלה ישללו ממנו רשיונו ותישלל פרנסתו ממנו.

ובכזאת מצינו באמת גם בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חיו"ד סי' י' שהתיר לאיש יהודי להכניס א"ע למקום גדודי חיות רעות אם עני הוא ועושה זאת לפרנסתו, ובנמקו, דלזה התורה התירה כמו כל סוחרי ימים מעבר לים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה והתורה אמרה ואליו הוא נושא את נפשו ואמר רז"ל מפני מה זה עלה בכבש וכו' עיי"ש הרי בכנ"ל. למה שהבאתי דברי הנו"ב שהתיר לאיש יהודי להכניס א"ע למקום גדודי חיות רעות אם עני הוא ועושה זאת לפרנסתו. הנה אני הבאתי בנוגע רק לנקודה הנפלאה שכותב שם שלצרכי פרנסה מותר להכניס א"ע למקום סכנה, אבל יש לדעת דבשם בנידונו ישנם עוד כמה בעיות כגון ענין צער בעלי חיים ועשיית סחורה בדברים האסורים. ולזה יש לציין מ"ש בזה בפ"ת יו"ד סי' כ"ח סק"י ודר"ת ס"ק קל"ד ובדע"ת שם ס"ק ט"ו ושו"ת ביד דוד לייטער סימן ס"ו עיי"ש, ואכמ"ל. ויעוין עו"ש בסימן ק"ח מ"ש גם על אודות אם מותר לשמש חולה בחולי המתדבק עיי"ש.

(י) אך בגשת הרופא לטפל בחולה כזה יש לו להתפלל תפלה מיוחדת לד' [חוץ מה שצריך תמיד להתפלל שישלח ד' רפואתו של החולה ע"י] שלא יחשוב לו זאת לעון מה שמכניס א"ע לסכנה עבור כן ויעמוד לימינו להצילו ולהצליחו במעשיו. וגם זאת נלמד מדברי הנו"ב שם שמבאר באופן יפה דברי חז"ל שאמרו המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע את עמך וכו' בכל פרשת העבור וכו' ואמרו (בברכות ד' כ"ט ע"ב) מאי פרשת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כו' איכא דאמרי כו' אפילו בשעה שעוברים על דברי תורה כו', והיינו, מפני שהמהלך במקום סכנה הוא עובר על דברי תורה דכתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם וגם מזכירין עונותיו וממילא הקב"ה מתמלא עליו עברה וכו', ולכן, במי שמוכרח לזה מחמת פרנסתו הורו לנו חכמינו ז"ל תפלה שיתפלל על עצמו יעו"ש בדבריו הנעימים. וא"כ דון מינה גם לבנידונו שמאד רצוי הדבר מכל הבחינות שיתפלל הרופא מעין תפלה כזאת לרופא כל בשר לפני גישתו אל הטיפול בחולה כזה. וד' ישמע לבקשתו וישלח עזרתו מקודש לו ולחולה גם יחד.

(יא) וראה זה דהגר"ח פלאגי"ז ז"ל בספרו נשמת כל חי שם מקום דיונו הוא על רופא חולים שבזמן מגפה ב"מ היה רופא לנגפים במגפה ורוצה לבוא ולהכנס בביהכ"ע והיחידים מעכבים בידו שלא להכנס שהם יראים שמא יתנגפו בנוגע אליו, וכל מה שדן הוא רק זה אם יכולים לעכב עליו, אבל אינו עולה על דעתו כלל לדון בקשר לרופא עצמו אם מותר לו להסתכן בריפוי חולים אלה, ומשמע שהיה פשוט בעיניו הדבר שרופא מותר. ועוד זאת מסיים שם [גם אחרי שהשיג על הרמ"א וכנה"ג בזה כנ"ל] אפילו על שאר בני אדם, דמ"מ נראה ודאי דמי שאינו בורח מדבר באוכל יהלוך וכו' הרי לגבי דידיה איכא מצוה בק"ח ולקבור מתים וכדומה ושומר מצוה לא ידע דבר רע ורבים מיראי השם עושים כסדר הזה ואינן ניזוקים כלל ולא תאונה עליהם רעה ויאריכו ימים ושנות חיים עיי"ש [וזהו הרי מעין מ"ש לעיל באות ו' ליישב דברי הרמ"א מהשגתו עליו וכנ"ל. ולחנם השיג איפוא עליו].

ועוד ראיתי בהשמטות של הספר שם מה שמביא בשם רבינו האר"י ז"ל שכתב דיוכל לבקר אפי' במגפה בהיותו עומד ולא יושב הולך ובא, וכן מעיד שם דגם בעירו איזמיר נוהגים שלוקחים אנשים מיוחדים בשכירות לזה, וגם נוהגים כמה אנשים יראים את ה' להטפל בזמן מגפה לבקר את החולה ולהשתדל ברפואתו בגופן ובממונם וכו' ועל הרוב לא אירע נזק להם דשומר מצוה לא ידע דבר רע עיי"ש, ואין להאריך יותר מזה.

(יב) מכל האמור נראה ברור דמותר לו שפיר לרופא לסכן א"ע לטפל גם בחולים נגועים במחלות מדבקות מכל הסוגים ל"ע ובכל האופנים, ועוד למצוה רבה תחשב לו הדבר, ומה גם בהצטרף לזה דעות הפוסקים החולקים על הרדב"ז ודעימיה וסברי שבכלל יש חיוב להכנס בספק סכנת נפשות בשביל ודאי פקוח נפש של חבירו, ויקוים בו מקרא כתוב: ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום.